

‘Het is de koning!’ zeiden de dienaren, en ze schrokken allemaal tot in het diepste van hun hart.

Sommigen verdrongen zich bij de ramen in de gang van de eerste verdieping, anderen waren naar beneden gelopen, naar de hal of op het grindplein voor het slot.

Iedereen wist wat er was gebeurd en ze hadden dan ook met spanning en tegelijk afgrijzen uitgekeken naar dit ogenblik.

Hun heer en koning, Ludwig van Beieren, deed zijn intrede in zijn prachtige eigendom, slot Berg bij de Starnberger See – maar hij kwam niet aan zoals het een vrije heerser betaamt. Hij werd begeleid door artsen en oppassers. Kamerdienaren van het hof in München volgden het droefgeestige, macabere transport, dat werd bewaakt door politie te paard.

De dienaren wisten dat men hun vorst daarginds op slot Hohenschwangau had gevangengenomen als een waanzinnige, bijna als een misdadiger. De dokters in München hadden, met toestemming van de familie Wittelsbach en van de ministers, het verschrikkelijke vonnis gevelde: de koning was ziek – zo luidde het oordeel van de artsen –, geestesziek, en vermoedelijk ongeneeslijk, net zoals zijn broer prins Otto, die al jarenlang afgezonderd van de wereld een half dierlijk bestaan leidde. De ziekte

waartoe de geleerden en de hoogwaardigheidsbekleders Zijne Majesteit nu veroordeelden, zoals een misdadiger wordt veroordeeld tot een strenge straf, heette paranoia. Geen enkele dienaar begreep het beangstigend vreemde woord, maar iedereen huiverde bij het horen van de spookachtige klank.

Was het mogelijk dat een koning, die toch bij de gratie Gods regeerde en dus eigenlijk onaantastbaar was, paranoia kreeg zoals een bedelaar lepra of een kind kinkhoest? – Ludwig zou niet meer mogen regeren omdat hij door paranoia was getroffen als door een pest. ‘Het moet wel in de familie zitten,’ zeiden de oudste en slimste lakeien, met een duistere toespeling op de ongelukkige prins Otto. Maar ook zij waren sceptisch over de rol van de familie Wittelsbach, de artsen en de ministers in deze verwarrende en huiveringwekkende aangelegenheid. Alle dienaren op slot Berg vermoedden dat hun heer en koning door gemeen gekonkel onder curatele was gesteld, afgezet en gek verklaard. Prins Luitpold, de oom van de koning, wilde regent van Beieren worden. Daar had het allemaal mee te maken. Daarom moest de heerser bij de gratie Gods nu verdwijnen in een kamer die eigenlijk haast een kerker was. Omdat prins Luitpold happig was op de kroon – zo vreesden de lakeien – had de wetenschap, vertegenwoordigd door de opperste hofarts dokter Von Gudden en een paar van zijn collega’s, het duivelse woord ‘paranoia’ verzonnen en de koning erin geluisd. Op dat punt waren alle dienaren op slot Berg – eenvoudige plat-telandslieden – het in feite eens, maar ze durfden hun mening en hun verdenkingen niet meer openlijk uiten. De macht, de staat had gekozen voor prins Luitpold en dokter Von Gudden – en dus tegen de koning. Die was uitgeleverd, prijsgegeven, geofferd; wie kon zeggen of

hij überhaupt nog wel koning mocht worden genoemd nadat de macht hem zo flagrant had laten vallen? Verzet was nutteloos, dat begrepen de lakeien heel goed; ze waren het immers gewend om te ademen in de invloed-sfeer van de macht, en ze wisten dat ertegen in opstand komen in feite haast nooit mogelijk was. Heimelijk sympathiseerden ze met de mensen van Hohenschwangau, de mannen van de bergen en de brave plaatselijke gendarmen, die een heuse kleine revolutie waren begonnen toen de heren uit München – de artsen, de ministers en de hofdienaren – waren gekomen om de koning op te halen en op te sluiten. Hoe flink was dat geweest van de mensen uit Hohenschwangau! Dat vonden alle dienaren zonder uitzondering. Maar anderzijds: waartoe had het gediend, welke gevolgen had de vermetele kleine actie van de herders, knechten en boeren gehad? Zeker, eerst was het gelukt om de heren uit München bang te maken en ze naar huis te sturen met zeisen, buksen en dreigend lawaai, maar ze waren teruggekomen en ze legitimeerden zich als de macht – de hele omvang van de macht stond onzichtbaar achter hen – en ze dwongen de koning bij de gratie Gods, voor wie ze gisteren nog op hun knieën waren gevallen, in een koets te stappen om van slot Hohenschwangau naar slot Berg bij de Starnberger See in de buurt van München te rijden, waar hij moest worden opgesloten en gevangengezet als een beest.

De heren uit München – prins Luitpold, dokter Von Gudden en de ministers – hadden in slot Berg heel wat voorzorgsmaatregelen laten nemen om ervoor te zorgen dat de afgezette koning goed was opgeborgen en niet kon ontsnappen of zichzelf iets aandoen. Ze hadden bijvoorbeeld de dienaren goed ingeprent dat ze Ludwig nooit alleen in de kamer mochten laten met een bestek – dus

met een mes. Er waren ook handwerkers gekomen om tralies aan te brengen voor de ramen in de slaapkamer van Zijne Majesteit, voor elk raam vijf of zes dikke ijzeren staven, vrij dicht naast elkaar. Dat betekende en bewees dat het inderdaad opeens afgelopen was met de glorie van Ludwig, die vrij en met grote pracht in zoveel mooie kastelen had gewoond. Door dit soort vernederende voorzorgsmaatregelen werd zijn goddelijke gratie hem door de macht ontnomen. Als een roofoordenaar zou de ten val gebrachte monarch de rest van zijn dagen achter getraliede ramen moeten doorbrengen...

Al dat onbarmhartige vertoon van wetenschap en staat tegen de arme en mooie heer maakte natuurlijk veel indruk op de lakeien. Toch wilden ze niet geloven dat koning Ludwig waanzinnig was en dat zijn hoofd was getroffen door die afgrijselijke ziekte paranoia. Degenen die de heer persoonlijk hadden gediend en dus afwisten van zijn sterke staaltjes van extravagantie, zijn wilde ideeën en rare kuren, geloofden het al helemaal niet. Het heerlijk onberekenbare, tot excessen neigende karakter van de monarch, waaraan de ministers zo verbitterd aanstoot namen, imponeerde de boerenzonen. Haast iedereen die de koning op deze manier kende hield ook van hem. Maar nu zwegen ze, met het respect van de lakei voor de macht, en ze protesteerden niet toen de handwerkers in slot Berg zelfs de deurklinken in de vertrekken van Zijne Majesteit verwijderden.

‘Het is de koning!’ fluisterden de lakeien met bleke lippen toen ze vanuit de entree of de ramen van de eerste verdieping de wagens zagen komen aanrijden.

Het regende hard en gelijkmatig, al dagenlang. Alle lakeien zeiden dat ze zo’n natte en koude juni als deze van 1886 nog nooit hadden meegemaakt. De regen versluisde

het landschap als een grijze doek. Je kon de oever aan de andere kant van het smalle meer niet zien. De regen ruiste op het dak van het slot en in de boomtoppen van het park.

‘Het is de koning!’

Uit een tweede koets, die verderop in het park was gestopt, kwam een man in burgerkledij – waarschijnlijk een arts of een oppasser – die met een knop van buiten de koets opendeede waarin Ludwig zat. De lakeien wisselden van gedachten – half verontwaardigd en half eerbiedig huiverend voor de wrede omzichtigheid van de staat – over dit nieuwe detail: men had de klink van het portier verwijderd, net zoals die van de deur naar de slaapkamer van de koning.

Er kwam nog een heer toegesneld om Zijne Majesteit uit de wagen te helpen; een paar lakeien herkenden hem, het was hofarts Von Gudden. Maar Ludwig wees elke hulp af. De dienaren merkten op, niet zonder voldoening, hoe hun vorst – met zijn bovenlichaam al uit de wagen – een hoogmoedig afwerend gebaar tegen de adviserend arts maakte, en zonder de toegestoken arm aan te raken met soepele, grote, haast vergenoegde bewegingen – alsof hij blij was uit dat nauwe gat, die rijdende kooi bevrijd te zijn – de koets verliet. Hij deed twee of drie grote stappen weg van het portier, maar bleef toen onbeweeglijk staan alsof hij in een beeld was veranderd: een hoog oprijzende, bijna reusachtige, brede, tragisch donkere figuur in de plooiën van zijn naar beneden golvende zwarte regencape en met de breedgerande zwarte hoed over het voorhoofd getrokken.

De schaduw van de rand van zijn hoed bedekte de bovenste helft van zijn gezicht als een masker. De lichtjes verwilderde baard en de weke, opgezette mond bleven

zichtbaar. De mondhoeken waren met een uitdrukking van woede en afkeer naar beneden getrokken.

De arts bleef naast Zijne Majesteit staan in een devote maar ook verbaasde, afwachtcnde en tot spoed manende houding – het hoofd ontbloom, het hoge, kale geleerden-voorhoofd blootgesteld aan de onophoudelijk ruisende regen. Ludwig aarzelde nog een paar seconden – het leek alsof hij er boosaardig genoeg in schepte het kale hoofd en de weinige dunne haren van de dokter flink nat te laten worden – en zette zich toen in beweging; zonder zich nog één keer om te draaien liep hij met reuzenstappen naar het slot – Von Gudden kon hem amper volgen –, langs de buigende lakeien door de entree, door de hal, de trap op naar zijn kamer. Gehaast volgden de oppassers, dokters en de hovelingen die eigenlijk oppassers en spionnen waren: het droefgeestig gevolg van de afgezette, onder voogdij geplaatste majesteit.

Boven in zijn kamer stelde Ludwig meteen vast: ‘Ze hebben tralies voor de ramen gezet.’ Hij haalde met een onwaarschijnlijk hoogmoedig gebaar de schouders op en zijn blik, die nog steeds door de brede rand van zijn hoed beschaduwde werd, versomberde ijsingwekkend. Dokter Von Gudden boog lichtjes: ‘Een toeval, majesteit... Zuiver decoratieve redenen...’ zei hij, totaal zinloos – en juist in die zinloosheid van zijn woorden stak iets beledigends en kleinerends, alsof de koning überhaupt niet meer in staat was om zinvolle van zinloze uitspraken te onderscheiden.

De hofarts probeerde te glimlachen – een poging die tot jammerlijk mislukken gedoemd was, gelet op het abrupte, toornige gebaar waarmee Ludwig het hoofd in de nek gooide. De koning – nog altijd in zijn merkwaardig romantische wandelkledij, met de golvende mantel en de hoed met de brede rand – deed daarbij zijn ogen dicht en

zijn handen balden zich tot vuisten. De uitdrukking van pijn en weerzin op het grote witte gezicht dat hij woedend naar het beschilderde plafond hield was vreselijk.

Von Gudden keek naar hem, geschrokken maar ook loerend, met medische bezorgdheid maar ook met bevrediging, met zelfs iets van triomf. Als zijn Beierse volk en het Europese publiek hem nu konden zien, met die blik van razernij, dacht de arts, dan zou niemand er nog aan twifelen dat mijn diagnose correct is – en dat de koning ongeneeslijk ziek is.

Het leek wel of Ludwig de gedachten van de dokter raadde. Verrassend genoeg veranderde hij zijn houding en zijn mimiek. Waarschijnlijk was het toen dat hij besliste zich voortaan in de aanwezigheid van Von Gudden altijd te vermennen – zich nooit meer te laten gaan tegenover Von Gudden, tot het einde toe.

‘Het doet er niet toe,’ zei hij luchtig, met een zachte, wat ruwe maar bijna goedgehumte stem. ‘Tralies voor het raam,’ zei hij nog, terwijl hij opnieuw de schouders ophaalde, ‘waarom niet... Eens iets anders, best wel amusant...’

In zijn blik flakkerde een boosaardig vlammetje. Die kwade, gemene flits zat nu bijna altijd in zijn ogen als hij naar Von Gudden keek. De hofarts leek het echter nooit op te merken.

Ludwig zette een paar energieke, bijna dansende stappen – wat merkwaardig aandeed: je zou zoveel gracieuze behendigheid niet verwachten in dat vette reuzenlijf, in die opgezette kolos. ‘Hoelang moet deze... kuur duren?’ vroeg hij terloops over zijn schouder terwijl hij door de kamer rende en met het zwierige gebaar van een acteur zijn hoed en mantel afgooide. Het donkere pak dat hij

droeg was niet helemaal netjes, er zaten vlekken op van vermoedelijk wijn of likeur, en sporen van sigarettenas.

‘Het hangt er helemaal van af,’ antwoordde dokter Von Gudden afgemeten, ‘of Uwe Majesteit zich zal verwaardigen de adviezen van de artsen te volgen.’ – ‘Minstens een jaar lang,’ eindigde hij met een zekere onverbiddeijkheid, ‘zullen wij de gezondheidstoestand van Uwe Majesteit moeten observeren.’

‘Minstens een jaar lang,’ herhaalde de koning met een haast geluidloze lach. Hij begon nu ook geanimeerd in zijn handen te wrijven – alsof hij een grappige anekdote hoorde – terwijl hij zijn haastige wandeling door de kamer voortzette. De uitdrukking op zijn vlakke, bleke, verwoeste gezicht werd schelms toen hij vertrouwelijk dicht bij Von Gudden ging staan en met een ruige en gedempte stem zei: ‘Voor bepaalde heerschappen in München zou het beslist beter uitkomen als dat ene jaar vele jaren kunnen worden – heel veel jaartjes, ontelbaar veel jaartjes... Bij mijn broer Otto hebben ze het in ieder geval zo voor elkaar gekregen... Mijn oom Luitpold,’ zei hij plagend, terwijl hij nog altijd op die grappige manier in zijn handen wreef, ‘zou het wel waarderen als ze de rechtmatige koning, de heerser bij de gratie Gods, levenslang in een kamer met getraliede ramen lieten verdwijnen...’ Toen hij geamuseerd grijsde, zag je het naakte, grijsroze tandvlees. Er zaten bijna geen tanden meer in zijn mond, alleen nog gelige stompjes.

De dokter zweeg en richtte onder zijn borstelige wenkbrauwen een vermanende, lichtjes gekrenkte blik op zijn goedgemutste patiënt. Maar die was nog niet klaar met zijn sarcastische plagerijen.

‘Of – wie weet?’ giechelde hij, op een toon alsof hij nu bij de ongemeen grappige pointe van zijn humoris-

tische veronderstellingen kwam. ‘Wie zal het zeggen? Misschien is het helemaal niet de bedoeling mij zo lang in een kamer met getraliede ramen in leven te houden? Misschien ben ik voor de heren in München zelfs hier nog te gevaarlijk? Er schijnen immers bepaalde drankjes te bestaan waarmee je zogenaamde ziekten zoals de mijne wat bekort, het einde snel en onopvallend veroorzaakt. Bepaalde drankjes en mengsels – o, ik heb er al veel over gehoord, zij spelen hun rol in de geschiedenis, Catharina de’ Medici bijvoorbeeld moet geëxcelleerd hebben in het bereiden en toedienen ervan. Mijn lieve ministers en de heren van het hof in München kennen die geheime recepten beslist ook. Hebben ze u, mijn beste dokter Von Gudden, niet ook de opdracht gegeven om weldra een drankje van dat soort in mijn soep te doen?’ vroeg Ludwig aan zijn arts, zonder dreigende ernst, eerder met een montere nieuwsgierigheid.

Daarop moest de hofarts dan toch iets antwoorden. Waardig, met zijn rechterhand op zijn hart en zijn kin met de ronde baard tegen de hoge, stijve, verblindend witte hemdkraag gedrukt, sprak hij: ‘Mijn eer verbiedt me op zo’n vraag in te gaan, Majesteit.’

De koning maakte een kleine handbeweging die iets moest betekenen als: wat voor zin heeft het daar nog woorden aan vuil te maken? Toen vroeg hij toch, een beetje moe opeens, terwijl hij zich in een stoel liet vallen: ‘En waaruit bestaan dan die voorschriften – ik bedoel natuurlijk die adviezen van mijn artsen?’

‘Op de eerste plaats adviseren wij Uwe Majesteit rust!’ antwoordde Von Gudden met een opgeheven wijsvinger. ‘Rust, rust, en nog eens rust! Geen opwinding! Lichaamsbeweging! Regelmaat in de dagindeling! Moge Uwe Majesteit toch vertrouwen in ons krijgen,’ verzocht

de hofarts opeens met een warme, diep vibrerende stem. 'Het is de taak en de mooie ambitie van de wetenschap om te helpen, niet om te vernietigen!' verzekerde hij, bijna smekend.

Ludwig, die mat in zijn stoel hing, knikte kort en verveeld. Zijn blik dwaalde voorbij Von Gudden, hij keek strak naar de muur. Na een pauze zei hij: 'Zou u, mijn beste dokter, zo vriendelijk willen zijn me even alleen te laten? Ik ben moe.' Hij geeuwde zonder de hand voor zijn mond te houden: de lelijke tandstompjes die zichtbaar werden leken zich niet te schamen.

Von Gudden aarzelde een paar seconden, toen boog hij devoot het bovenlichaam en bewoog zich – achterwaarts, zoals de omgangsvormen aan het hof voorschreven – naar de deur. 'Ik blijf ter beschikking van Uwe Majesteit en zal me veroorloven na geruime tijd naar het welzijn van Uwe Hoogheid te informeren,' zei hij nog. Behoedzaam deed hij de deur open en liet die geluidloos achter hem dicht glijden.

De koning staarde hem met opgetrokken wenkbrauwen na. 'De wetenschap!' mompelde hij tamelijk hard, en zijn slappe mond vertrok van haat en afkeer. En vervolgens nog een keer, met een bitter hoonlachje – alsof hij de naam van een oude, boze, tegelijk ridicule en gevaarlijke vijand uitsprak: 'De wetenschap!'

Hij kwam moeizaam en lichtjes hijgend overeind. Nu was zijn tred log en langzaam; hij duizelde een beetje toen hij het raam had bereikt. Zoals iemand die dreigt te vallen naar een houvast, een steun reikt, greep hij naar de tralies. Zijn grote, witte handen vouwden zich krampachtig rond de ijzeren staven. Hij liet zijn voorhoofd tegen het traliwerk zakken en huiverde bij het contact met de koude vochtigheid van het metaal.